

DINAMICA ORAȘELOR ROMÂNIEI – O TIPOLOGIE MULTICRITERIALĂ A DEZVOLTĂRII URBANE

Dorel Abraham

Există în literatura de specialitate o multitudine de căi sau mijloace prin care este analizat procesul de dezvoltare a localităților urbane. În esență, diferențele abordării ale orașelor, realizate în cadrul științelor sociale și urbanismului (sociologia, economia, ecologia socială, geografia populației, demografia), pot fi grupate în trei mari categorii: evaluarea dinamicii orașelor din punctul de vedere al parametrilor cantitativi ai creșterii urbane, urbanizării și dezvoltării urbane; caracterizarea orașelor din perspectiva evoluției modului de viață urban (comparativ cu cel rural); estimarea efectelor politicilor și practicilor de sistematizare urbană asupra rețelei de localități și a calității vieții urbane. Fiecareia dintre aceste trei mari direcții de abordare a fenomenului urban î se pot asocia nenumărate preocupări teoretice și empirice.

În țara noastră, de exemplu, au fost realizate, mai ales în ultimii 25 de ani, diferite studii și cercetări asupra orașelor, axate în principal pe: caracteristicile demografice ale urbanizării; analiza structurii economice a orașelor; studiul rețelei de orașe și localități; investigarea procesului de urbanizare la nivel zonal; determinarea caracteristicilor modului de viață urban¹.

Toate aceste abordări, relevante fiecare în parte pentru dimensiunile studiate, nu permit însă integrarea rezultatelor în vederea caracterizării generale, pe ansamblu, a nivelului și structurii dezvoltării urbane și, mai ales, nu oferă posibilitatea cunoașterii – uneori și din lipsa datelor în dinamică – schimbărilor majore și direcțiilor de evoluție a orașelor.

De aceea, în analiza dinamicii dezvoltării urbane s-a impus, indiferent de perspectiva de abordare, necesitatea clasificării sau tipologizării localităților urbane.

În general, cele mai cunoscute încercări de tipologizare a localităților – chiar dacă nu există un consens privind această clasificare – sunt cele realizate în funcție de: fizionomia (forma) localităților; funcțiunile localităților; structura economică a localităților și multidimensionalitatea dezvoltării exprimată prin indicatori socio-demo-eco-urbanistici².

¹ Primele trei categorii de studii au fost abordate cu precădere de către geografi, demografi și economisti. O bibliografie preliminară a lucrărilor publicată pe această tematică începând din 1960 cuprinde peste 30 de studii, apărute majoritatea în „Revista de statistică” și „Revue roumaine de géologie, géophysique et géographie”, — serie de géographie, plus cîteva volume de referință semnate de V. Cucu, Vl. Trebici, I. Iordan, etc.

Ultimile două categorii de studii au fost realizate în principal de către sociologi și valorificate sub forma unor cărți despre urbanizarea în zone precum Slatina, Brașov, Vaslui și mai ales a studiilor apărute în revista „Viitorul Social”.

² Lista tipologii realizate prin astfel de abordări este lungă, unele exigențe metodologice și trimitere bibliografice se regăsesc în D. Abraham, *Utilizarea metodelor tipologice în cercetarea zonală a localităților*, în vol. *Sociologie, dezvoltare și practică socială*, coord. Ion Drăgan, București, Edit. Academiei, 1979.

Fiecare dintre aceste grupări, în funcție de scopul propus, își poate dovedi utilitatea în cunoașterea și sistematizarea localităților. *Tipologia formală* a fost dezvoltată în principal de către geografi, pe baza anumitor caracteristici fizionomice ale localităților.

Mai importante în acest sens sunt clasificările realizate după mărimea, forma, structura și textura așezărilor. De exemplu, din punct de vedere al formei, localitățile sunt grupate în așezări de formă alungită (localități galerie, ovale), așezări poligonale regulate (triunghiulare, patrulatere), așezări poligonale neregulate (areolare, tentaculare).

Rezultatele obținute prin astfel de tipologii formale contribuie la cunoașterea proceselor de evoluție spațială a localităților, dar reflectă numai parțial ceea ce înseamnă dezvoltarea localităților.

Tipologia funcțională se referă la analiza localităților și în special a orașelor în cadrul ansamblului de așezări cu care, într-un fel sau altul, se găsesc în raporturi de interdependență. În abordările de tip zonal, analizele regionale și ale sistemelor de localități sunt utilizate adesea tipologiile funcționale (nu includem aici descrierile de profile social-economice, deși uneori astfel de acțiuni sunt denumite clasificări funcționale).

În cadrul metodelor și tehnicielor utilizate pentru determinarea funcțiilor unei așezări se remarcă cele care pornesc de la „teoria locurilor centrale” (dezvoltată teoretic de W. Christaller încă din 1933) și tehniciile de delimitare a zonelor de influență a orașelor, mai întâi sub forma unor modele de tip gravitațional (E. G. Ravenstein — 1885, G. K. Zipf — 1946, W. I. Reilly — 1929, P. D. Converse — 1949) și apoi pe baza studiului diverselor interrelații oraș-zonă (dezvoltate în România de V. Mihăilescu — 1921, 1941, Al. Rădulescu — 1946, I. Mihai — 1968, I. Iordan — 1973, D. Abraham — 1980). Totuși, în ciuda perfecționărilor metodologice și a utilitatii lor în sistematizarea zonală sau regională, această tipologie spune foarte puțin despre dezvoltarea propriu-zisă a orașelor.

Tipologia economică se bazează în esență pe clasificarea după structura economică (structura producției — globală sau marfă) și pe structura ocupațională a populației, permitând astfel o cartografiere a „profiliului social”.

Tipologia economică a fost dezvoltată cu precădere în analiza localităților rurale, de către sociologi (U. Planck, B. Galenski, H. H. Stahl etc.) pornind de la „structura triunghiulară” a celor trei sectoare de activitate de bază, și de către geografi (V. Mihăilescu, V. Cucu, I. Sandru, P. Poghiric, C. Herbst, I. Bacănaru, I. Iordan etc.) în abordarea dezvoltării economico-sociale a orașelor.

Complexitatea dezvoltării urbane face însă ca această tipologie să fie mai puțin utilă (deși oferă o imagine generală semnificativă) în analiza urbanului — mult mai dinamic — comparativ cu semnificația sa pentru comunitățile rurale.

Tipologia multidimensională se bazează pe clasificarea orașelor după indicatorii considerați reprezentativi pentru procesul studiat (de obicei, dezvoltarea). În general, această tipologie este redată sub forma clasificărilor (sau zonărilor) socio-demo-economico-urbanistice. Tipologia multidimensională a apărut din necesitatea diferențierii mai complete a realităților și dinamicii acestora.

În privința tehnicielor de taxonomie utilizate întâlnim o mare varietate: tehnici cartografice, ranguri unice și parțiale, analize factoriale, analize cluster, analize de regresie multiplă etc.

De cele mai multe ori, tipologia multidimensională a localităților este realizată în funcție de gradul lor de dezvoltare și urbanizare (respectiv ruralitate). În funcție de natura și dimensiunile unității de clasificare (comunitate rurală, oraș, regiune etc.), de tipurile de indicatori folosiți, întâlnim metode și tehnici de tipologizare mai mult sau mai puțin diferențiate în raport cu așezările rurale, orașele, zonele etc., fiind utilizate de diferitele categorii de specialiști (statisticieni, sociologi, economisti, geografi etc.).

În ceea ce privește clasificarea orașelor, această tipologie depășește anumite limite ale tipologii prezentate anterior, completând fericit clasificările orașelor după mărimea lor (dată de numărul de locuitori) din punct de vedere al caracteristicilor de conținut ale dezvoltării (inclusiv din punct de vedere al „bunăstării sociale”, „sărăciei sociale”, „calității vieții” etc.)³.

Tinind seama de rezultatele pozitive obținute în diferitele cercetări în care s-au elaborat tipologii multidimensionale⁴, dar conștienti de anumite limite ale modelelor de agregare, ne-am propus ca obiectiv principal analiza dinamicii urbane pe baza clasificării tipologice a orașelor României din punctul de vedere al unor indicatori considerați relevanți (dar în mod sigur insuficienți) pentru dezvoltarea urbană, la o distanță semnificativă de timp, 1966 și 1983, momente pentru care indicatorii utilizati au putut fi „acoperiți” cu date.

Această perioadă este sugestivă pentru dinamica mediului urban în țara noastră, ea marind o fază superioară a unui lung proces de evoluție a orașelor României. În secolul XX, spre exemplu (pentru care există date pe bază de recensămînt), creșterea urbană poate fi analizată pe trei perioade relativ distincte : 1912–1948, 1948–1966, 1966–1985⁵.

Prima perioadă este caracterizată de o evoluție ascendentă, liniară, ceea ce reflectă o urbanizare relativ lentă (influențată și de momentele de regres din timpul celor două războaie mondiale). Astfel, în cei 36 de ani ai primei perioade, numărul de locuitori ai orașelor – populația orașelor (incluzându-le și pe cele nou create) a crescut cu cca. 178%, ceea ce, în medie înseamnă o creștere cu 5% anual. Corespunzător, ponderea populației urbane în totalul populației a crescut de la 16,3% la 23,4%.

Lăudând în calcul cele 114 orașe existente de-a lungul întregii perioade 1912–1948 (nu și cele decretate pe parcurs), pe categorii de mărime, se constată o creștere accentuată a orașelor (de fapt – orașului) de peste 100 000 locuitori și a celor cu o populație cuprinsă între 20 000–100 000 locuitori, comparativ cu populația orașelor mici, de sub 20 000 locuitori.

³ Sunt mai cunoscute în acest sens, pe plan mondial, tipologiile orașelor utilizate în lucrările ONU, tipologiile de dezvoltare în perspectivă a așezărilor urbane elaborate de C. Doxiadis, precum și cele referitoare la dezvoltarea și calitatea vieții în orașele și statele americane, elaborate de M. V. Jones, M. I. Flax, R. E. Couglan – 1970, D. A. Smith – 1973, B. Berry – 1972. În România, tipologiile multidimensionale sunt folosite cu precădere de demografi, geografi, economisti și sociologi.

⁴ În cadrul Laboratorului de studii și cercetări sociologice au fost realizate, în timp, tipologii ale județelor și comunelor din aria periurbană (și fostul județ Ilfov), care au dovedit atât utilitatea practică cit și o contribuție gnoseologică.

⁵ Pentru Transilvania și partea de nord a Moldovei datele se referă la anul 1910.

Tabelul 1

Categoria de mărime	Creșterea populației în 1912—1948	Sporul %
sub 20 000	128,1	16,1
20 000—100 000	148	32,8
peste 100 000	305	51,1
Total	166,4	100,0

Dacă se face abstracție de creșterea însemnată a orașului București, care contribuie cu peste 50% la sporul populației urbane înregistrat pentru perioada respectivă pentru cele 114 orașe, atunci sporul populației celorlalte orașe scade sensibil, ceea ce arată că puterea de atracție a rețelei urbane (care nu era nici omogenă distribuită în teritoriu, pe județe) era destul de redusă. Această situație a determinat ca funcția polarizatoare a orașelor să fie completată de o rețea de localități rurale, desemnând reședințe de plasă, circumscriptii sanitare, târguri perioadice, administrație financiară, și care numărău la începutul perioadei de referință peste 1 100 așezări⁶. De fapt, existența unei rețele rurale bine constituită a făcut posibilă decrétarea de noi orașe, ajungindu-se la 152 de orașe în 1948 (deși 5 orașe au fost trecute în 1930 în cadrul așezărilor rurale). Ponderile deținute de diferitele categorii de orașe în totalul populației urbane, și care erau în 1912 de 38,3% pentru orașele mici, 45,3% pentru orașele mijlocii și 16,4% pentru orașele mari, se schimbă în 1948 astfel: 26,7% pentru orașele mici, 39% pentru orașele mijlocii și 34,3% pentru orașele mari (din care, municipiul București, singurul oraș în 1948 cu peste 1 000 000 locuitori deținea 28,1% din total).

În perioada 1948—1966 are loc un proces mai intens de urbanizare (corelat cu cel de industrializare, rezultat pe baza dezvoltării planificate a economiei naționale), realizat în mai mare măsură decât în perioada anterioară prin reducerea constantă a ponderii populației rurale (mai ales ca urmare a intensificării migrației sat-oraș).

Numărul orașelor a crescut pînă la 236 în anul 1968. Concomitent cu creșterea numărului de orașe are loc și o intensificare a concentrării populației în orașele mari (fluxul migratoriu sat-oraș fiind completat în acest caz de cel dinspre orașele mici spre cele mari), în timp ce pondera populației orașelor mici și mijlocii, în totalul populației urbane, cunoaște o relativă descreștere.

Dinamica urbanizării în perioada 1948—1966 reflectă, printre altele, și acest salt al creșterii ponderii deținute de orașele mari în totalul populației urbane de la 34,3% în 1948, la 50,6% în 1966, concomitent cu sporirea numărului lor de la 3 la 13, aşa cum rezultă și din tabelul 2⁷.

⁶ A se vedea cap. „Așezările urbane” din *Geografia României*, vol. II, *Geografia umană și economică* (redactori coordonatori V. Cucu și I. Iordan), București, Edit. Academiei, 1984.

⁷ Datele recensămîntului din 1966 au fost recalculate pentru rețeaua de 236 de orașe stabilite prin organizarea administrativ-teritorială din 1968, dar datele recensămîntului din 1977, utilizate de noi prezintă datele reale existente în 1966.

Tabelul 2. Dinamica structurii orașelor în perioada 1948–1966*

Categorie de mărime	1948		1966	
	Număr de oraș	%	Număr de oraș	%
Orașe mici sub 20 000 loc.	118	26,7	119	20,1
Orașe mijlocii 20 000–100 000 loc.	31	39,0	51	29,3
Orașe mari peste 100 000 loc.	3	34,3	13	50,6
Total	152	100,0	183	100,0

* Calculat după recensământul populației și locuințelor din 5 ianuarie 1977, DCS, 1980.

Ultima perioadă, începînd din 1966, de care ne ocupăm cu precădere în studiu de față, este caracterizată, în cadrul expansiunii urbane generale, de reducerea în 1985 comparativ cu 1966 a ponderii orașelor mici în populația urbană și încadrarea concomitent cu menținerea relativ constantă a importanței orașelor mijlocii și cu creșterea procentului de populație a categoriei orașelor mari.

Astfel, dacă în 1966, cele 119 orașe mici dețineau 20,1% din populația urbană, în 1985, cu toate că numărul acestei categorii de orașe a crescut la 133, ponderea lor a scăzut la 14,7%.

O tendință de relativă stabilitate (chiar dacă se înregistrează o ușoară creștere apără și pentru orașele mijlocii care erau în număr de 51 în 1966 și dețineau 29,3% din totalul populației urbane, care ajung la 82 în 1985 având însă o pondere de numai 30,9%).

În schimb, tendința pentru orașele mari este de creștere, de la 13 la 22 ca număr și de la 50,6 la 56,3% ca pondere, în aceeași perioadă. În același timp, ponderea în populația urbană a celui mai mare oraș — Bucureștiul — cunoaște o descreștere.

Desigur că această evoluție semnifică o anumită echilibrare a rețelei de localități urbane care previne efectele negative ale unei hiperurbanizări (ca proces ce exprimă, printre altele, o exagerare a distanței dintre nivelul Capitalei sau a citorva orașe mari și restul rețelei urbane), sugerindu-ne în același timp ideea că creșterea urbană „ascunde” un proces de dezvoltare urbană care este mult mai complex și care necesită o analiză multicriterială.

Tipologia multidimensională a orașelor din punctul de vedere al mai multor variabile ale dezvoltării este bazată pe prelucrarea și interpretarea unor date referitoare la 23 și respectiv 24 de indicatori (aceiași,

in esență, în 1983 adăugindu-se indicatorul referitor la suprafața perimetrului construit)⁸.

Indicatorii selectați și considerați relevanți pentru nivelul și dinamica dezvoltării social-economice a orașelor vizează trei mari domenii: dimensiunea socio-demografică; dimensiunea socio-economică și dimensiunea socio-urbanistică. Deoarece obiectul cercetării era strins legat de cunoașterea tendințelor de evoluție a orașelor în vederea optimizării și sistematizării lor, ponderea indicatorilor care reflectă domeniul spațial-construcțiv (mai ales calitatea fondului construit) este ceva mai mare decât pentru celelalte domenii⁹.

Lista indicatorilor selectați pentru cele trei dimensiuni, împreună cu ponderile acordate este următoarea¹⁰ (în fapt, majoritatea indicatorilor sunt derivați, reprezentând indici rezultați din raportarea a doi itemi și înmulțirea lor cu 100 sau 1 000):

Tabelul 3

Lista indicatorilor utilizați și ponderile atribuite

Dimensiunea	Denumire indicator	Pondere
Socio-demografică	— Populație cu domiciliul în oraș —	2,0
	— Rata natalității —	3,2
	— Concentrația pe oraș a populației urbane a județului :	3,3
	$\frac{\text{Pop. cu domiciliul în oraș}}{\text{Total pop. municip. și orașe județ}} \times 100$	
	— Mărimea medie a gospodăriilor :	2,0
	$\frac{\text{Populație în gospodării}}{\text{Nr. total gospodării}} \text{ (scalare inversă)}$	
	— Rata sporului migratoriu :	2,0
	$\frac{\text{Spor migratoriu}}{\text{Pop. cu domiciliu în oraș}} \times 1000$	
	— Rata mortalității (scalare inversă) :	1,8
	$\frac{1}{\text{Rata mortalității}}$	
	— Spor natural :	2,6
	$\frac{\text{Rata natalității} - \text{Rata mortalității}}{\text{Rata mortalității}}$	

⁸ Indicatorii au fost selectați, în limita datelor disponibile, din anuarele statistice, volumele la recensăminte din 1966 și 1977 și situațiile statistice obținute de la DCS. Cifrele vizând structura ocupațională a populației în 1983 sint, de fapt, estimări pe baza situației existente la recensăminte din 1966 și 1977.

⁹ Lipsesc la nivelul orașelor în special indicatorii care reflectă dimensiunea culturală (spirituală) a procesului de dezvoltare pentru care nu am dispus de date suficiente.

¹⁰ În analiza indicatorilor au fost respectate o serie de exigențe metodologice privind construirea tipologilor prin agregare de date cum ar fi: scalarea unitară ca sens a tuturor indicatorilor (respectiv evoluția dinspre negativ spre pozitiv, ceea ce a implicat rescalarea unor itemi), standardizarea sau normalizarea datelor exprimate în unități de măsură diferite etc. În plus, indicatorii au fost ponderați în urma analizei factoriale a matricei de corelații perechi 23/23, metoda hotelling, cu pătratul saturăției fiecărei variabile în factori principali.

Tabelul 3 (continuare)

Dimensiunea	Denumire indicator	Pondere
Socio-economică	<ul style="list-style-type: none"> — Grad de ocupare: $\frac{\text{Personal muncitor} \times 100}{\text{Populație cu domiciliul în oraș}}$ — Ponderea populației în industrie: $\frac{\text{Populație ocupată în industrie}}{\text{Personal muncitor}} \times 100$ — Ponderea populației în construcții: $\frac{\text{Populație ocupată în construcții}}{\text{Personal muncitor}} \times 100$ — Ponderea populației în agricultură: $\frac{\text{Populație cu domiciliul în oraș}}{\text{Populație ocupată în agricultură}} \text{ (scalare inversă)}$ — Pondere în terțiar și cuaternar: $\frac{\text{Pop. act.} - (\text{pop. ind.} + \text{pop. constr.} + \text{pop. agric.})}{\text{Populație activă}} \times 100$ — Potențial populație activă: $\frac{\text{Populație activă}}{\text{Total populație}}$ 	2,2 2,9 1,0 1,5 2,0 2,2
Spațial-urbanistică	<ul style="list-style-type: none"> — Suprafață perimetru construit: — Zonă geomorfologică — $\frac{\text{Nr. total locuințe}}{\text{Nr. total gospodării}}$ — Mărimea locuinței: $\frac{\text{Nr. total camere}}{\text{Nr. total locuințe}}$ — Densitate locuibilă: $\frac{\text{Suprafață locuibilă}}{\text{Populație în gospod.}}$ — Densitate urbană: $\frac{\text{Populație cu domiciliul în oraș}}{\text{Suprafață perimetru construit}}$ — Pondere spații verzi: $\frac{\text{Suprafață spații verzi}}{\text{Suprafață perimetru construit}} \times 100$ — Densitate clădiri: $\frac{\text{Nr. clădiri}}{\text{Suprafață perimetru construit}}$ — Mărimea locuinței din punct de vedere al suprafeței: $\frac{\text{Suprafață locuibilă}}{\text{Nr. total locuințe}}$ — Densitate pe cameră: $\frac{\text{Nr. total camere}}{\text{Populație în gospodării}}$ — Concentrarea locuințelor în clădiri: $\frac{\text{Nr. total locuințe}}{\text{Nr. total clădiri}}$ 	1,6 1,0 1,0 2,1 3,8 2,8 1,0 3,2 2,1 3,7 3,1

Așa cum se poate ușor observa, unii indicatori interferează ca arie de cuprindere, dar ei nu pot fi substituți total unul altuia din punct de vedere al informației pe care o conțin, chiar dacă, statistic, corelează semnificativ.

Pentru clasificarea orașelor s-a procedat la o analiză a lor atât pe categorii de orașe în funcție de mărimea lor, cît și pe total.

În clasificarea celor 236 de orașe ale României (municipiul București nu a fost inclus în analiză datorită situației sale deosebite, de metropolă caracterizată prin valori specifice pentru anumiți indicatori) datele obținute pentru indicatorii amintiți, standardizate și ponderate au fost scorificate pe dimensiuni și pe total, obținindu-se cifre sintetice pentru fiecare oraș, ceea ce a permis clasificarea lor.

Cele două tipuri de clasificări ale orașelor realizate de noi, în primul caz, plecind de la împărțirea orașelor în cele trei grupe de mărime — orașe mari, mijlocii și mici — și, în al doilea caz, analizând împreună toate localitățile urbane, au, fiecare, avantaje și dezavantaje.

Considerăm că tipologia orașelor în cadrul fiecărei dintre cele trei grupe de mărime, și din care prezentăm cîteva constatări în acest cadrul, permite clasificări (grupări) mai omogene de localități urbane¹¹.

De altfel, din analiza mediilor și coeficientilor de variație (V) a scorurilor totale și a scorurilor pe cele trei dimensiuni a rezultat că, în cadrul celor trei mari categorii de orașe, există o relativă omogenizare a nivelului și structurii procesului de dezvoltare (evaluat prin indicatorii amintiți), chiar dacă în 1983, comparativ cu 1966, diferențierea cunoaște o ușoară creștere, așa cum rezultă din tabelul următor:

Tabelul 4

Gradul de diferențiere a procesului de dezvoltare pentru orașele mari, mijlocii și mici în 1966—1983

Oraș	Anul	Scor total		Dimensiuni ale dezvoltării					
		\bar{x}	\bar{v}	socio-demograf.		socio-ec.		socio-urbanist	
		\bar{x}	\bar{v}	\bar{x}	\bar{v}	\bar{x}	\bar{v}	\bar{x}	\bar{v}
mari	1976	22,9	4	12,2	6	5,4	8	5,3	8
	1983	27,1	6	11,6	11	7,0	7	8,5	5
mijlocii	1966	18,3	8	8,2	13	4,9	16	5,2	11
	1983	21,5	11	7,8	24	6,3	10	7,4	9
mici	1966	17,0	10	6,3	12	4,8	21	5,9	22
	1983	18,5	12	5,0	29	6,3	18	7,2	14

\bar{x} = valoarea medie pe indicator din categoria respectivă

Pe dimensiuni ale dezvoltării se observă că tendința de omogenizare în cadrul celor trei tipuri de orașe este mai puternică sub raport socio-economic și urbanistic, în timp ce sub raport socio-demografic se manifestă o diferențiere mai ales în cadrul orașelor mici și mijlocii, lucru explicabil și prin aceea că, în cadrul categoriilor respective de orașe acțio-

¹¹ În prelucrarea, analiza și interpretarea datelor, autorul a beneficiat de sprijinul prof. univ. dr. V. Trebici, precum și a colegilor; cercet. st. pr. dr. D. Sandu, analist A. Ialomițeanu statistician R. Ghețău, statistician A. Nistor, cărora le mulțumește și pe această cale.

nează mai intențat modelele comportamentale demografice și socio-culturale urbane, cit și rurale.

În cadrul fiecareia dintre cele trei mari categorii de orașe apar, în funcție de nivelul și structura dezvoltării, anumite tipuri (grupări) de orașe care facilitează observarea schimbărilor ce intervin între cele două momente : 1966 și 1983.

Astfel, luând în considerație categoria orașelor mari, cele 12 localități urbane (Bucureștiul este exceptat) existente în 1966 au fost grupate în trei tipuri, în raport cu scorul total al dezvoltării lor, și anume : Grupa I : Brașov ; Grupa II : Timișoara, Iași, Craiova, Cluj-Napoca, Constanța, Brăila, Galați, Ploiești ; Grupa III : Oradea, Sibiu, Arad.

În 1983, cele 20 de orașe mari se împart și ele în trei grupe și anume : Grupa I : Iași, Constanța, Brașov, Timișoara, Cluj-Napoca ; Grupa II : Satu Mare, Galați, Craiova, Bacău, Ploiești, Brăila, Buzău, Pitești, Piatra Neamț, Oradea, Tg. Mureș, Baia Mare ; Grupa III : Sibiu, Arad, Reșița.

Valorile pe dimensiuni și total, sunt redate în tabelele 5 și 6.

Tabelul 5

Suma valorilor standardizate și ponderate ale indicatorilor pentru orașele mari în 1966

Grupa	Denumire oraș	Scor total	Scor al dimensiunii socio-demografice	Scor al dimensiunii socio-ec.	Scor al dimensiunii socio-urbanistice
I	Brașov	196,84	104,29	37,68	54,87
II	Timișoara	189,93	102,17	34,00	53,76
	Iași	188,90	108,95	31,66	48,29
	Craiova	188,18	101,08	30,17	56,93
	Cluj-Napoca	186,94	102,67	32,54	51,73
	Constanța	185,56	100,18	33,27	52,11
	Brăila	184,12	94,37	27,37	62,38
	Galați	183,01	96,04	32,90	54,07
	Ploiești	180,41	92,16	33,49	54,76
III	Oradea	175,61	93,34	33,65	48,62
	Sibiu	170,23	87,67	31,35	51,21
	Arad	169,51	91,97	30,65	46,89

Se constată în primul rind o tendință generală de creștere în timp, a nivelului general de dezvoltare a orașelor (reprezentat de punctajul total obținut pentru fiecare localitate). Apariția, în 1983, a altor localități în categoria orașelor mari nu este justificată numai din punct de vedere al numărului populației, ci și datorită valorilor superioare primele mai ales la unii indicatori cum sunt : ponderea personalului muncitor în totalul populației, extinderea spațiului construit și locuibil etc. Tinind seama de valorile relativ ridicate aproape la toți indicatorii în funcție de care au fost caracterizate, se poate spune că orașele din această categorie au atât un nivel de dezvoltare înalt, cit și un profil complex de dezvoltare social-economică.

Privite comparativ, se constată :

— constituirea în 1983 a unui tip de orașe înalt și relativ omogen dezvoltate pe cele trei dimensiuni, completând tendința de dezvoltare marcată de orașul Brașov în 1966 ;

Tabelul 6

Suma valorilor standardizate și ponderate ale indicatorilor pentru orașele mari în 1983

Grupa	Denumire oraș	Scor total	Scor al dimensiunii socio-demografice	Scor al dimensiunii socio-economice	Scor al dimensiunii socio-urbanistice
I	Iași	248,04	109,26	44,06	94,72
	Constanța	245,03	99,01	43,82	102,20
	Brașov	244,85	98,63	46,70	99,52
	Timișoara	242,93	98,20	49,07	95,63
	Cluj-Napoca	242,27	96,95	44,28	101,04
II	Satu Mare	240,33	101,82	39,61	98,90
	Galați	238,75	106,61	42,97	89,17
	Craiova	235,32	106,26	40,42	88,64
	Bacău	230,19	94,18	39,19	96,82
	Ploiești	229,85	87,56	44,17	98,12
	Brăila	226,93	101,16	37,37	88,40
	Buzău	223,98	94,83	38,77	90,38
	Pitești	223,75	89,64	42,87	91,24
	Piatra Neamț	223,11	92,67	39,53	90,91
	Oradea	218,64	89,42	40,48	88,74
III	Tg. Mureș	218,21	83,14	42,98	92,09
	Baia Mare	215,54	89,00	39,88	86,66
	Sibiu	210,83	77,78	43,89	89,16
	Arad	206,99	78,26	43,74	84,99
	Reșița	199,82	65,48	41,40	92,94

— lărgirea grupei de mijloc a orașelor dezvoltatelor, de la 8 la 12, caracterizată în principal, prin intrarea în această grupă a unor orașe care în 1966 nu figurau aici, cum sunt: Satu Mare, Bacău, Pitești, Buzău etc., toate reședințe de județ, care au dobândit valori sporite în special pentru dimensiunile urbanistică și economică;

— existența a trei orașe (dintre care două erau comune în 1966 și 1983) în grupa a treia, situație determinată cu precădere de valorile relativ scăzute (comparativ cu primele două tipuri) obținute pentru dimensiunea socio-demografică.

Deși nu fac parte din categoria orașelor mari, în 1983, datorită valorilor obținute în cadrul fiecărei dintre cele trei dimensiuni, și deci și a scorului total, o serie de orașe ar putea fi incluse (făcind abstracție de mărimea lor) în categoria orașelor mari, grupa a II-a. Acestea sunt: Bistrița-Năsăud, Botoșani, Zalău, Vaslui, Suceava, Tîrgu-Jiu, Tîrgoviște, Alba-Iulia, Sfîntu-Gheorghe, Slatina, Tulecea (ele constituind în 1983 prima grupă după nivelul de dezvoltare în cadrul categoriei orașelor mijlocii).

Numărul mare de orașe existente în categoriile mijlocie și mică nu ne permite prezentarea, în acest spațiu, a tipurilor de orașe care se formează în cadrul lor, dar merită să subliniem faptul că are loc pînă în 1983 un accentuat proces de dezvoltare, mai ales pentru orașele mijlocii, concomitent cu creșterea numărului de tipuri de orașe relativ omogene din punctul de vedere al dezvoltării lor. Acest fapt nu este explicat numai prin trecerea a nenumărate orașe din categoria celor mici în categoria localităților urbane mijlocii, ci și prin ridicarea nivelului general de dezvoltare. Un alt tip de orașe din categoria localităților urbane mijlocii este constituit din localitățile urbane care prezintă diferențe semnifi-

catiye din punct de vedere al structurii profilului de dezvoltare, nefiind omogen dezvoltate pe cele trei dimensiuni. Se găseau în această situație orașe precum : Carei, Pașcani, Medias, Făgăraș, Alexandria etc. Pe de altă parte, din perspectiva nivelului de dezvoltare, și dacă se face abstracție de categoria de mărime a orașelor, o serie de localități urbane din rîndul orașelor mici pot fi trecute, atât în 1966, dar mai ales în 1983, (cca. 25) în rîndul orașelor mediu dezvoltate din categoria mijlocie. Dintre acestea, amintim, pentru 1983, localitățile : Plopeni — județ Prahova, Negrești Oas — județ Satu Mare, Hirșova — județ Constanța, Bicaz — Județ Neamț, Bălan — județ Harghita, Motru — județ Gorj, Dr. Petru Groza — județ Bihor, Comănești — județ Bacău, Balș — județ Olt, Sinaia — județ Prahova, Moreni — județ Dimbovița, Călimănești — județ Vilcea s.a.

Categoria orașelor mici, deși descrește ca număr de localități în 1983, rămîne cea mai diversificată sub raportul dezvoltării, cu diferențe semnificative pe cele trei dimensiuni, determinate în principal de scăderea ponderii dimensiunii demografice pentru multe dintre aceste orașe, situație determinată în mare parte de migrația populației spre orașele mari și mijlocii. Două tipuri de localități sunt mai vizibile pentru această categorie : o grupă de orașe care obține valori înalte pentru unii indicatori referitori în principal la caracteristicile fondului construit și demografice și altă grupă de orașe care are valori relativ scăzute la majoritatea indicatorilor și mai ales la cei ai ocupării populației în sectoarele neagricole.

Contribuția fiecărei dimensiuni la scorul total al dezvoltării (ca și a fiecărui indicator din cadrul dimensiunilor la realizarea scorurilor pe dimensiuni) nu este identică pentru fiecare dintre cele trei mari categorii de orașe și suportă modificări semnificative în 1983 față de 1966, astă cum se poate observa din datele din tabelul 7.

Tabelul 7

Contribuția fiecărei dimensiuni la scorul total de dezvoltare în 1966 și 1983

Categori- ria de orașe	Scor total %	Ponderea fiecărei dimensiuni în scorul total		
		socio- demografică	socio- economică	socio- urbanistică
Mari				
1966	100	53,3	23,6	23,1
Mijlocii	100	42,8	25,8	31,4
1966	100	44,8	26,8	28,4
Mici	100	36,3	29,3	34,4
1966	100	37,1	28,2	34,7
1983	100	27,0	34,1	38,9

Se constată că, în timp, importanța dimensiunii socio-demografice scade pentru toate categoriile de orașe, dar mai ales pentru localitățile urbane mari și mici. În plus, dacă în cazul orașelor mari, dimensiunea socio-demografică detine o pondere semnificativă mai mare decit oricare

dintre celelalte două dimensiuni în explicarea procesului de dezvoltare urbană (fapt plauzibil deoarece ea cuprinde indicatorii esențiali ai creșterii urbane), în cazul orașelor mijlocii ponderea ei scade devenind în 1983 comparabilă cu cea socio-urbanistică. Pentru orașele mici, unde dezvoltarea s-a bazat mai puțin pe creșterea urbană, dimensiunile socio-economică și socio-urbanistică devin în 1983 dominante, ceea ce sugerează că, pentru această categorie de orașe, legătura dintre dezvoltarea și urbanizarea localităților (înteleasă ca creștere urbană) este mai puțin importantă, urbanizarea și dezvoltarea cōrelind puternic semnificativ mai ales în cadrul orașelor mari.

Toate aceste constatări întăresc ideea că, în ceea ce privește evoluția și dezvoltarea de ansamblu a orașelor, creșterea orașelor, ca mărime a populației lor, constituie numai un aspect, și nu în toate cazurile cel mai important, al dezvoltării și urbanizării localităților. Specificul evoluției diferitelor tipuri de localități urbane este reflectat în mare măsură de valorile înalte sau mai joase obținute pentru anumite categorii de indicatori.

În fapt, analiza contribuției pe care diferențele dimensiuni și indicatori o au în explicarea procesului de dezvoltare a localităților necesită, în continuare, cunoașterea semnificației și interrelațiilor dintre indicatorii care exprimă acest proces. În plus, tipologia prezentată (sumar) „ascunde” o serie de aspecte privind structura procesului de dezvoltare urbană, ea fiind valabilă numai în limita relevanței indicatorilor pe care se bazază și a acurateței datelor obținute. Totuși, tipurile de orașe determinate, asociate datelor pe care le integreză, pot deveni elemente utile în fundamentarea politiciei de sistematizare a așezărilor, precum și pentru cercetarea — pe bază de eșantioane de localități — a proceselor dezvoltării urbane.